

Reacties op Rumphius

Freek van Veen

Naar aanleiding van mijn artikel over Georgius Rumphius in Grondboor & Hamer, jaargang 51, nummer 5, ontving ik een aantal interessante reacties, die ik hieronder kort wil bespreken.

1. Professor E.M. Beekman, Multatuli-professor voor Nederlandse literatuur, taal en cultuur aan de universiteit van Massachusetts in Amherst, schrijft dat hij bezig is met een geannoteerde Engelse vertaling van *d'Amboinsche Rariteitkamer*, die binnenkort zal worden uitgegeven door Yale University Press. Hij merkt op dat speciaal het derde boek 'van de Mineralien en Gesteenten' nooit veel aandacht heeft gekregen; het laatst 96 jaar geleden door Wichmann in het Rumphius-gedenkboek van 1902.

2. Een lange brief van ir. W. Buijze uit Den Haag, die zich een van de weinige 'Rumphioanen' noemt, meldt dat vorig jaar bekend is geworden dat Rumphius in het najaar van 1627 werd geboren in Wölfersheim, Hessen - 30 km ten noorden van Hanau - en dus niet, zoals tot nog toe werd gemeend, in Hanau. Het plaatsje telt nog geen 6.000 inwoners en niemand had er ooit van Rumphius gehoord. De juiste datum is niet bekend omdat in die tijd de Dertigjarige Oorlog woedde, waardoor de kerkelijke administratie niet volledig was. In een artikel dat vorig jaar verscheen in het tijdschrift *Moesson* wordt beschreven hoe de bovenvermelde professor Beekman, na lang spitten in de archieven, zijn geboorteplaats vond. Het geboortehuis stond aan de Rathausgasse 1. Ook bleek dat Rumphius' moeder van Nederlandse afkomst was, hetgeen wellicht verklaart dat hij vlekkeloos Nederlands schreef.

De burgemeester van Wölfersheim werd zo enthousiast dat hij een gedenkplaat op de woning liet aanbrengen, die op 11 oktober 1997 werd onthuld. Tevens werd er een interessante tentoonstelling ingericht met voorwerpen uit Ambon en vele aan het licht gekomen documenten over Rumphius.

De heer Buijze heeft vorig jaar een facsimile-uitgave met transcriptie in hedendaags Nederlands en een Engelse vertaling door prof. Beekman uitgegeven, die ook voor lezers van *Grondboor & Hamer* interessant is: *Waerachtig Verhael van de schrickelij-*

cke Aerdbevinghe voornaementlijck op de 17 February des Jaers 1674 voorgevallen, de aardbeving waarbij Rumphius' vrouw en dochter omkwamen. Het oorspronkelijk pamflet berust bij de Koninklijke Bibliotheek. Het boekje kan voor f 14,90 verkregen worden via boekhandel A. Houtschild, Papestraat 13 in Den Haag.

3. De heer A. Goutbeek uit Dalfsen schrijft dat de illustraties in de *Rariteitkamer* niet van Schijnvoet zijn, maar van de kunstenaar Maria Sybilla Merian, bekend van het Surinaamse insectenboek. Schijnvoet bewerkte de *Rariteitkamer* na Rumphius' dood en gaf de opdracht voor de illustraties aan Maria Sibylla Merian, die van 1691 tot haar dood in 1717 in de Vijzelstraat in Amsterdam woonde.

Van de zg. Leningradse aquarellen verscheen in 1974 een facsimile-uitgave, waarin ook de in mijn artikel geproduceerde plaat LII met de kwarts-kristallen voorkomt. De 47 in Sint-Petersburg aanwezige aquarellen van Maria Sybilla Merian werden vlak voor haar dood door tsaar Peter de Grote, die Merian tijdens zijn verblijf in Nederland had leren kennen, voor 3.000 gulden aangekocht en berusten nu in het archief van de Academie van Wetenschappen in Sint-Petersburg.

Het is toevallig, dat juist nu de aquarel waarvan de gravure van plaat LII gemaakt werd, in Teylers Museum te Haarlem is te bewonderen. In de schitterende catalogus van de tentoonstelling *Maria Sybilla Merian, 1647-1717, Kunstenaar en Natuuronderzoekster*, die tot 31 mei 1998 gehouden wordt, is deze aquarel als nummer 164 opgenomen.

Er wordt ook een beschrijving gegeven van de twee ringen die boven de kwartskristallen afgebeeld staan. Deze 'artificialia' werden door verzamelaars in hun rariteitenkabinet vaak naast de mineralen geplaatst. De kostbare ringen werden *mamacurs* genoemd. Ze waren van glas gemaakt en werden op Ambon ingevoerd door Portugezen en Chinezen. Vooral voor blauwe *mamacurs* werd met zestien tot twintig slaven betaald!

Met de verkoop van door haarzelf of haar dochter ingekleurde gravures voorzag Maria Sybilla in haar levensonderhoud.

In een brief, gedateerd Amsterdam, 2 October 1711, die ook in de tentoonstellingscatalogus is afgedrukt, schrijft Maria Sybilla: '... von dem Amboinschen [gravures] werde ich in das künftige keines mehr machen, aber ich habe auch einen theil in quart herausgegeben, die auch curios illuminiert sein, das Stück vor 10 Gulden, wenn man sie aber will haben gemahlt, so kost dat Indianische 75 fl. Holländisch und das in quart 20 fl. holländisch...'

Al met al een goede gelegenheid om Teylers Museum weer eens te bezoeken. Men kan dan tevens de unieke mineralen- en fossielenverzameling bewonderen. Pronkstukken zijn de *Archaeopteryx* - één van de vier bekende exemplaren - en de merkwaardige vondst van een skelet uit het Mioceen van Oeningen bij Zürich. Dit laatste werd in 1725 door de Zwitserse arts Johann Scheuchzer, die o.a. in Utrecht heeft gestudeerd, als *Homo diluvii testis et theoscopos* beschreven (mens, getuige van de zondvloed en die God gezien heeft). Net als Rumphius beschouwde Scheuchzer fossielen als resultaat van de zondvloed. Het onderhavige fossiel werd gezien als 'das betrübte Beingerüst eines alten Sünders, so in der Sindflut ertrunken'. In 1758 werd het fossiel door Gesner als vis en in 1777 door Petrus Camper als hagedis gedetermineerd. In 1802 kocht professor Van Marum, directeur van Teylers Museum, het aan voor 14 louis d'or. De beroemde paleontoloog Cuvier maakte er tijdens een bezoek aan Teylers Museum in 1811 tenslotte een reuzensalamander (dus een amfibie) van, die hij *Andria Scheuchzeri* noemde.

Adres van de schrijver

Prof. drs. F.R. van Veen
Dobbelmannduin 38
2202 EA Noordwijk